

TEKST JAN HOPMAN
FOTOGRAFIE MARCO BAKKER

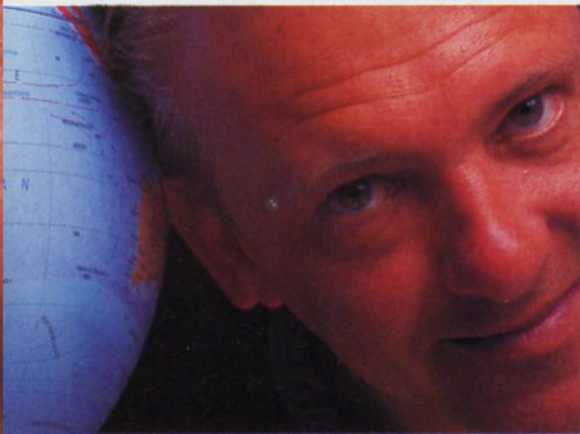
ACHTER DE HORIZON

Hij moest en zou ernaartoe. Naar dat vulkanische muggenpoepje, een eiland niet groter (55 km²) dan Ameland en gelegen midden in de Indische Oceaan halverwege Sri Lanka, de Zuidpool, Australië en Afrika. Voor Alfred van Cleef lag dáár de ultieme rand van de aarde, dáár wilde hij geweest zijn. Amsterdam heet het, net als de stad waar hij werd geboren, woont en nooit meer weg wil. Toen de Franse overheid, de eigenaar van de afgelegen eilandengroep waartoe Amsterdam behoort, hem

de voet dwars zette, werd een fascinerend plan een obsessie voor hem. 'Het eiland waarnaar ik zo verlangde, bleek deel uit te maken van het Grondgebied der Franse Zuidelijke en Antarctische Gewesten met aan het hoofd een opperste regent, die de rang bezat van prefect en die door de president van de republiek werd benoemd. Deze oefende het gezag uit over een welhaast imaginair rijk, bestaande uit een stuk oceaan ter grootte van West-Europa waarin zich een handvol verheffingen bevond,

duizenden kilometers van elkaar verwijderd: de Crozet-archipel, de Kerguelen-eilanden, Saint-Paul en Amsterdam. Amsterdam had geen vliegveld en geen haven. Het lag zo ver weg dat een van de bewoonde wereld opgestegen helikopter het nooit zou kunnen bereiken. De enige manier om er te komen, was met de 'Marion-Dufresne', de laatste Franse mailboot die behalve postzaken en de bevoorrading van de eilanden ook een helikopter en een contingent door Malagasiërs bemande vlotten en kleine bootjes aan boord ►

had. Vanuit La Réunion voer het schip een paar keer per jaar op en neer, maar de overtocht was slechts voorbehouden aan een aantal uitgenodigde passagiers.' U kunt dit lezen in 'Het verdwaalde eiland. Amsterdam op 37°50' zuiderbreedte', dat bij Meulenhoff verscheen. Alfred heeft zich in het begin van zijn boek al meteen ingescheept om de wereld zorgeloos achter zich te laten. Wie verder leest, belandt in een Kafkaiaans hoofdstuk over ambtelijke willekeur. Voordat

Alfred van Cleef zich op La Réunion inscheepte, werd hij jarenlang gedwarsboomd door de Franse overheid. In zijn bovenwoning, waar naast de boekenkast een grote wereldbol staat, praat hij er geamuseerd over. "Ik werd geconfronteerd met de spelonken van de Franse democratie. Heel vroeger was dat eilandje van niemand. De Portugezen hebben het ooit ontdekt, de Nederlanders gaven het een naam en de Fransen hebben er hun vlag neergezet en geroepen: 'Nu is het van ons'.

"ER ZIJN OP DIT EILAND NOOIT MENSEN GEBOREN OF

Op Amsterdam, Saint-Paul, de Crozet-archipel en de Kerguelen huizen nu zo'n 92 mensen. Dat zijn militairen, biologen en werklieden. In Parijs heeft men voor dit overzeese gebiedsdeel speciaal een gebouw met vijf verdiepingen neergezet, vol met ijverige ambtenaren."

EEN BRANDBRIEF VAN PATIJN

"Aan het hoofd staat een administrateur supérieure, zeg maar de absolute baas. Die man zei bot 'neen' tegen mijn plannen omdat hij niets van mijn passie begreep. Jarenlang ben ik bezig geweest om hem van het tegendeel te overtuigen. Ik heb iedereen ingeschakeld en van alles gedaan. Maar er was geen enkele Franse beambte te vinden die zei: 'Wat een leuk plan, meneer Van Cleef. Ik wil wel iets voor u regelen'. De enige vraag die me onophoudelijk werd gesteld, was: 'Door wie bent u gestuurd? Kent u iemand die mijn baas ook goed kent?'"

Toen alles hopeloos leek, gaf Van Cleef zich over aan een diepe depressie. Hij sloeg thuis aan het blowen en sjokte met gebogen hoofd door de straten. Toen burgemeester Schelto Patijn van Amsterdam een brief naar de verantwoordelijke Franse minister had geschreven, kwam er schot in de zaak. Van Cleef kreeg ineens wel toestemming en vertrok rond de jaarwisseling in 1997 naar het eiland van zijn dromen. "Ik zat middenin de oceaan, drieduizend kilometer verwijderd van het vasteland. Omringd door oneindigheid. Wat heb ik het intens gevoeld, dat onbestemde en gigantische van de eeuwigheid. Amsterdam is een krater-eiland met een negenhonderd meter hoge top. Zo steil, dat je er op veel plekken gemakkelijk vanaf kunt donderen."

VERSTAND VAN BETON

"Ik heb een grote voorliefde voor randen van afgronden en toppen van bergen omdat je vanaf die punten vaak een fascinerend uitzicht hebt. En op zo'n klein eiland middenin de oceaan heb je een buitengewone kijk op de wereld. Ik heb het op de top van Amsterdam één keer meegemaakt dat de laaghangende bewolking even wegtrok en dat ik 360 graden om me heen kon kijken. Ongelooflijk." Hij heeft een heftige drang in zich om te reizen. Het is géén vlucht, maar nieuwsgierigheid. "Op mijn achtste maakte ik al plakboeken. Over IJsland bijvoorbeeld, dat was toen het verst gelegen land dat ik me kon voorstellen. Ik knipte het weerbericht van Reykjavik uit de krant en hield de voetbaluitslagen en conferen-

ties bij die er werden gehouden." Een echt natuurmens is hij nooit geweest. "Ja, ik ben dol op wandelen, op de stilte om me heen. Ik kan verschillende soorten asfaltbeton prima onderscheiden, maar van vogels heb ik geen verstand. Dus heb ik me voor mijn boek erg moeten verdiepen in de flora en fauna van Amsterdam. Ergens heb ik geschreven, dat ik langs een helling loop waar volop weegbree en guichelheil bloeien. Dat klopt ook, maar vraag me niet hoe die planten eruitzien. Dat weet ik echt niet." Weegbree is zo'n soort die door de mens op Amsterdam is geïntroduceerd. Mogelijk als zaadje onder een schoenool. Omdat het er altijd waait, 223 dagen per jaar regent en het er koud is, is de begroeiing laag. Biologen hebben ongeveer honderd soorten planten gedetermineerd, waarvan de helft uitsluitend op Amsterdam voorkomt. De andere helft werd van elders meegenomen. En van die indringers

zijn momenteel acht soorten hard bezig om de rest te overwoekeren. De grootste boosdoener is een distelsoort. Die zie je vooral groeien op de lagere hellingen. De endemische plantensoorten zijn uitgeweken naar hoge, onbereikbare plaatsen. In het verleden, dat blijkt uit oude scheepsjournalen, was het eiland dicht begroeid met bomen. Maar er is heel veel weggekapt door passerende zeevaarders. Die gebruiken het als brandhout. En omdat er nogal onvoorzichtig met vuur werd omgesprongen, ontstonden er langdurige veenbranden waardoor het bomenbestand nog verder werd aangetast. Je kunt zeggen dat met de komst van de mens de natuur op Amsterdam ingrijpend is veranderd. "Ongeveer 110 jaar geleden landde er een Franse familie op Amsterdam. Een boer met z'n vrouw, drie kinderen en vier knechten. Die wilde er op Normandische wijze gaan boeren. Er werd een nederzetting gebouwd. Al na een jaar draaide de onderneming uit op een grote mislukking. Ze zijn van het ene moment op het andere weggevlucht. Dat valt af te leiden uit de gedekte tafel en de opengeslagen schoolboeken die later werden aangetroffen. Waarschijnlijk is er op een dag een schip aan de horizon verschenen en heeft de familie alles achtergelaten."

KOEIEN KLIMMEN ALS GEITEN

Wie wel bleven, waren vijf koeien. "Ik heb in een oud scheepsjournaal gelezen hoe de dieren zich staande wisten te houden. Aanvankelijk keerden ze elke avond braaf terug naar de stal maar toen die van ellende in elkaar was gestort,

begonnen de koeien langzaam te verwilderen. Onbegrijpelijk dat ze niet zijn omgekomen, want de bodem is rotsachtig en zout, de hellingen zijn veel te steil voor runderen om te kunnen grazen, de begroeiing is pover en weinig voedsaam en het regenwater vloeit via de rotsen meteen weer terug naar zee. Toch is het ze gelukt om zich aan de natuur op Amsterdam aan te passen. Ze rennen nu met het gemak van geiten de hellingen op en af. Ze zijn teruggekeerd naar een gepredomesticeerd stadium en vertonen de kenmerken van oerrunderen. Ze zijn ook kleiner geworden en in plaats van uit poelen te drinken, likken ze de dauw van de planten. Op een gegeven moment liepen er tweeduizend koeien en stieren rond die de natuur op het eiland flink verwoestten. Maar toen kwam er een terugval. Vooral de koeien werden door het groeiend voedseltekort geveld. Ongeveer tien jaar geleden hebben biologen

ingegrepen. De kudde werd teruggedreven achter een groot hek dat op het noordelijke deel van het eiland werd geplaatst. Het zijn er nu ongeveer vijfhonderd. Af en toe worden er een paar geschoten en opgegeten. Een van de terreinwagens die hierbij wordt ingezet, heet 'Apocalyps Cow'. Het vlees is heerlijk. Vliegen vormen de grootste plaag. Die hebben er geen natuurlijke vijanden. Want zeevogels eten vis, geen vliegen. Die vliegen komen in reusachtige zwermen op de koeien- en robbenkadavers af."

VOGELSOORT ONTDEKT IN 1983

Het eiland Amsterdam wordt al eeuwenlang bewoond door zeevogels. Soorten als de geelsnavelalbatros, de subantarctische grote jager en de stormvogel. En ook de Amsterdamalbatros, die in 1983 als aparte soort werd ontdekt en alleen op dit eiland voorkomt. "Amsterdam ligt op een punt waar koude en warme lucht- en waterstromen samenkomen. Een botsing van elementen, waardoor er sprake is van een bijzonder klimaat. Zijn de andere eilanden antarctisch, viert het daar en liggen er gletsjers, dat geldt niet voor Amsterdam. Flora en fauna hebben op die uitzonderlijke ligging ingespeeld. De geelsnavelalbatros komt er elk jaar met honderdduizenden tegelijk naartoe om te broeden. Dat is negentig procent van de wereldpopulatie. De Amsterdamalbatros is iets kleiner dan de reuzenalbatros met z'n vleugelspanwijdte van drieënhalve meter. Ook zijn z'n kleuren anders en heeft hij een andere broedcy-

GETROUWD, ZE ZIJN HIER ALLEEN MAAR OVERLEDEN"

clus. Toen ik er was, werden er 130 exemplaren geteld. Elk jaar worden er ongeveer tien jongen van deze soort geboren, want één keer in de twee jaar leggen ze één ei. Na ongeveer een jaar vliegt het jong uit en duurt het meestal zes jaar voordat die weer terugkeert naar het nest waarin hij is geboren. Biologen hebben de albatrosjongen 'gezenderd' om te achterhalen waar ze naartoe vliegen. Met de wind mee leggen ze 900 kilometer per dag af, vliegend naar Afrika, Australië of Zuid-Amerika. De grote jager is de enige vogelsoort die op Amsterdam echt thuishoort. Hij voedt zich onder meer met albatroskuikens en eieren. Dan heb je uiteraard nog de pelsrobben en zee-olifanten. Een gigantische kolonie die steeds van zich laat horen. Vooral in de paartijd." Hij heeft pogingen ondernomen om in de sporen van Willem de Vlamingh te treden, de Hollandse zeevaarder die in 1696 als eerste drie dagen op Amsterdam aan land ging. "Die liet

een houten bord achter met 'Willem de Vlamingh was hier op weg naar het Zuidland'. Zo'n zestig jaar later is dat nog door iemand waargenomen, maar daarna nooit meer. Willem beschrijft in zijn scheepsjournaal hoe hij voor eventuele schipbreukelingen gerst en mosterzaad heeft uitgezaaid."

DE VERDWENEN SCHIPBREUKELING

"Ik ben er zeven weken geweest. Het had van mij ook een jaar mogen duren. Je raakt al gauw in een situatie van totale rust. Geen telefoon, geen krant, geen geluid van auto's, geen geld, geen sleutels, geen vrouwen. Ik was in harmonie met mezelf en mijn omgeving. Maar het paradoxale is dat je er zo vreselijk moet uitkijken. Je kunt niet zomaar een stukje gaan wandelen. Als je gewond raakt, duurt het een paar weken voordat je ergens anders in een ziekenhuis ligt. Wil je het eiland verkennen, dan moeten er vanwege de veiligheid altijd twee mensen met je mee. Dat is de regel en daar heb je je aan te houden." Het grote alleen zijn waarop hij zo had gehoopt, was er slechts ten dele. Hij was onderdeel van een gemeenschap, een groep van 34 mannen die vier barakken bewoonde. Hij moest dus ook afwassen, toiletten schoonmaken en z'n bed opmaken. "Er zijn hier nooit mensen geboren of getrouwd, alleen maar overleden. Ooit verging een driemaster uit Bordeaux voor Amsterdam. Ergens op een rots staan vier namen geschreven met aan het einde van een regel, heel wonderlijk, een losse F. Alsof degene die dit heeft gedaan ineens is

gered of is weggespoeld door de zee. Of van uitputting in elkaar is gezakt. Wie zal het zeggen? Ergens in de jaren zestig viel er een wetenschapper van een toren. Die schijnen ze ergens begraven te hebben, maar niemand weet meer waar. Op dit eiland waait alles weg."

Alfred van Cleef (geboren op 11 juli 1954 in Amsterdam) werkte als freelance-journalist onder meer voor de VARA- en KRO-radio, voor de Haagse Post en Intermediair. Hij was zes jaar in vaste dienst bij het NRC en maakte toen onder meer reizen naar de Balkan en schreef talloze artikelen over vluchtelingen, een thema dat centraal staat in zijn eerste boek ('De verloren wereld van de familie Berberovic' dat ook bij Meulenhoff is verschenen). 'Het verdwaalde eiland. Amsterdam op 37°50' zuiderbreedte' is een boek over instandhouding van de soort, en over eenzaamheid en groepsgevoel. ISBN 90-290-5829-3. Prijs f 34,90. ■

Amsterdam, het einde van de wereld: steile rotsen die uit zee oprijzen, afgewisseld met stukken waar duizenden pinguïns en pelsrobben een plek vinden en boompjes die door de altijd straffe wind klein blijven.